

Kjell Fjørtoft igjen på krigsstien

bok

Kjell Fjørtoft: DE SOM TAPTE KRIGEN Gyldendal

Engasjert og engasjerende
om krigen

Kjell Fjørtoft er journalist og dokumentarforfatter, og presiserer selv at han ikke er faghistoriker. Han er ikke så ufin at han kaller dem statsautoriserte historikere, men den selsomme tittelen «offisiell historiker» er brukt i den pressede debatt som startet allerede før boken kom ut. Nå etter utgivelsen er scenen satt for en veritabel frontkollisjon mellom Fjørtoft og faghistorikerne.

Fjørtoft har alltid vært opptatt av livets tapere – et sympatisk trekk. Denne gangen er det tre grupper som behandles: Frontkjemperne, de norske partisanene i Finnmark, og befolkningen i Finnmark og Nord-Troms, som måtte tåle det utrolige da 200 000 tyske sol-

dater trakk seg tilbake. Fjørtoft tar også opp andre såre punkter, han elsker å trække rundt på andres ømme tær.

Ifølge Fjørtoft lot over 7000 nordmenn seg verve som frontkjemper til Østfronten, og det er ingen tvil om at de hadde grusomme og traumatiske krigsopplevelser. Det er heller ikke tvil om at dette var landssvik, selv om det kan anføres flere formildende omstendigheter for dem som den gang var tenåringer. Flere har senere tatt høye offentlige stillinger, og mange har tjenestegjort i Heimevernet – de er akseptert som fullverdige borgere. Men når enkelte frontkjemper i dag fremstår som gammelnazister/nynazister og rasister, da må de finne seg i å bli bekjempet med alle demokratiske midler. Man må uvegerlig spørre hva hensikten er, når Fjørtoft formelig gasser seg i Østfrontens likstank, istykkerrevne kropp og feite rotter. I all sin grusom-

het blir fremstillingen her faktisk ganske monoton, og gjør ikke landssvik mer akseptabelt.

De norske partisaners forhold er etterhvert blitt relativt godt belyst, ikke minst takket være Fjørtofts tidligere bøker. Allerede i 1940 meldte 45 nordmenn seg i sovjetisk tjeneste, altså mens Sovjet og Nazi-Tyskland var bundet sammen i en ikke-angrepspakt. Først 22. juni 1941 angrep Tyskland Sovjetunionen, men Sovjet og Norge ble likevel ikke allierte i ordets egentlige forstand. Ingen norske myndigheter oppfordret nordmenn til å melde seg i sovjetisk tjeneste, og det var intet fellesorgan der norske og sovjetiske interesser ble samordnet. I Storbritannia var Norge representert i det allierte hovedkvarter, og her havnet rapportene fra nordmenns kamper. Partisanenes rapporter kom derimot ikke i norske arkiver, og deres innsats ble derfor mer anonym. Enkelte satte kom-

munismen høyere enn fedrelandet, og dette fortsatt – tildels på grunn av sovjetisk påtrykk – etter krigen. Det er derfor forståelig at partisangruppen ble gjenstand for spesiell oppmerksomhet under den kalde krigen, uten at jeg derfor vil gå god for alle de tiltak som ble truffet.

Beretningen om den tredje tapergruppe, befolkningen i Finnmark og Nord-Troms, er gripende og kanskje den mest interessante. Fjørtofts beskrivelse av forholdet mellom ute- og hjemmefront etterlater et inntrykk av at Regjeringen Nygaardsvold levde i sin egen verden, og hadde – med noen unntak – skrøpelig kontakt med de allierte.

Boken gir ikke meget som er direkte nytt, men fokuserer nådeløst på enkelte springende punkter, samtidig som hendelsene settes i relieff på en besnærende måte. Kjell Fjørtofts fremstilling har driv og nerve. Ikke minst takket være de

mange intervjuer som han har foretatt, er boken både engasjert og engasjerende. Man kan ikke unngå å bli revet med.

I sin detaljrikdom med et utall av navngitte aktører, legger Fjørtoft hodet på skaffottet og nærmest ber om halshugging. Og mange vil trolig prøve seg som skarprettere. Man må ta hatten av for det store arbeide Fjørtoft har nedlagt, noe den firkholdige kildehenvisning vitner om.

Den annen verdenskrig var demokratiens seier over diktaturene, en seier som ble fullstendig etter at den kalde krigen var over. Noen reagerer på at boken kommer til frigjøringsjubileet. Visst skal vår frihet feires, men vi skal ikke bare mimre. Fri meningsutveksling for i fem lange år. Fjørtoft har benyttet denne demokratiske rettighet og belyst nye interessante sider av vår krigshistorie.

WERNER CHRISTIE

Aftenposten 21.3.1995.